

PRIMUL PROIECT AL UNEI REVISTE ROMÂNEȘTI DE ISTORIE

V. CRISTIAN

Analizînd dezvoltarea culturală a țărilor române în deceniile premergătoare anului 1848, un fapt care atrage atenția este deosebita pondere a preocupărilor pentru trecut, pentru trecutul național în primul rînd. Aproape toți oamenii luminați ai vremii se manifestă și în domeniul istoriografiei sau apelează la inspirația istorică în creațiile lor literar-artistice. Situația apare ca perfect explicabilă. Într-un moment în care societatea românească se afla angajată pe drumul transformării ei în sens modern apelul la trecut avea menirea să contribuie, mai ales, la întărirea sentimentului național și la demonstrarea legitimității aspirațiilor românilor. Istoria constituie, astfel, o adevărată armă de luptă¹.

Era firesc, în asemenea condiții, ca cei care se preocupă de trecut să urmărească nu numai o mai bună cunoaștere a acestuia, sub raportul documentării și interpretării, ci și o largă difuziune a cunoștințelor istorice. În acest scop, ei au apelat la o amplă utilizare a tuturor mijloacelor pe care le oferea epoca. În cadrul lor, un rol deosebit a revenit periodicelor. Aproape fără excepție, articolele istorice ocupă un spațiu consistent în paginile acestora²; în unele din ele cum este, „Biblioteca românească” a lui Zaharia Carcalechi (1829—1834)³, istoria constituie chiar principala direcție a preocupărilor.

¹ Vasile, Maciu, St. Pascu, Dan Berindei, Miron Constantinescu, V. Liveanu, P. P. Panaitescu, *Introduction dans l'histoire romaine jusqu'en 1918*, Bucarest, 1964, p. 37 și urm.; Pompiliu Teodor, *Evoluția gândirii istorice românești*, Cluj, 1971, p. XXXIII și urm.; V. Cristian, *Premisele și trăsăturile istoriografiei pașoptiste*, „Cercetări istorice” (Serie nouă), II (1971), p. 173—181.

² Vezi, mai recent, Vasile Netea, *Les périodiques historiques roumains (1821—1870)*, „Nouvelles études d'histoire”, IV (1970), p. 369—373 și V. Cristian, *L'idéologie de l'année révolutionnaire 1848 et la diffusion des connaissances historiques*, *Ibidem*, p. 190—193.

³ I. Lupaș, *Cea mai veche revistă literară românească*, în „Anuarul Institutului de istorie Națională”, I (1921—1922), p. 120—137; George Em. Marica, „Biblioteca românească”, în G. Em. Marica, J. Hajós, Călina Mare, *Const. Rusu*,

Datorită acestor împrejurări, ideea unei reviste de specialitate, avînd menirea atît să dezvolte cercetările istorice cît și să le popularizeze, a trebuit să apară de timpuriu. „Arhiva românească“ a lui Mihail Kogălniceanu și „Magazin istoric pentru Dacia“ al lui August Treboniu Laurian și Nicolae Bălcescu sînt, fapt semnificativ, primele noastre publicații de specialitate și printre primele reviste de istorie din Europa. Chiar înaintea apariției lor, în 1839, se mai făcuse încă o încercare similară, neizbutită însă. Tocmai asupra acestei chestiuni, mai puțin cunoscute, ne vom opri în rîndurile de față, încercînd să aducem unele precizări pe care le considerăm utile pentru cunoașterea evoluției din acel moment al istoriografiei noastre.

Autorul acestei prime încercări de a crea o revistă românească de istorie este Alexandru Popovici, originar din nordul Moldovei⁴ și născut în 1785⁵. De profesie inginer hotarnic — fapt revelator pentru prețuirea de care se bucură istoria din partea intelectualilor epocii, indiferent de profilul lor —, stabilit la Cerneți, el devine apoi „inginer al noului oraș Severin“⁶. După aprecierea din 1841 a lui Kogălniceanu, Alexandru Popovici ar fi fost chiar „cel mai învățat, dintre toți românii în știința istoriei naționale“, timp de aproape patruzeci de ani străduindu-se să culeagă informații și documente privitoare la trecutul nostru⁷.

În această privință el a fost ajutat de faptul că meseria de inginer hotarnic l-a ajutat să cunoască foarte bine regiunea, el folosind frecventele sale deplasări necesitate de profesie și pentru depistarea resturilor arheologice, despre existența cărora este informat și de diferiți cunoscuți, mai ales că tocmai acum începe să se accentueze preocuparea pentru monumentele și obiectele antice. Se poate considera chiar că Alexandru Popovici este primul arheolog român⁸. În același timp, el cercetează și scrierile autorilor antici referitoare la români. Al. Popovici a reușit, astfel, să adune un vast material documentar privind istoria noastră veche.

Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania, București, Editura politică, 1968, p. 162—174; V. Cristian, *Opera istorică a lui Damaschin Bojincă*, în „Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza“ din Iași“, s. III, a. Istorie, tom. XVII (1971), fasc. 1, p. 54—57.

⁴ „Arhiva românească“, I (1840—1841), p. 369.

⁵ Într-o scrisoare adresată lui Barițiu, la 12 februarie 1847, Al. Popovici arăta că are 62 de ani (Bibl. Acad., Mss. rom. 1004, f. 160).

⁶ Actualul oraș Drobeta Turnu Severin a fost fondat în 1833. Al. Popovici a locuit totuși în continuare la Cerneți după cum rezultă din lista „prenumeranților“ la „Foaie pentru minte, inimă și literatură“ din 1838.

⁷ „Arhiva românească“, I (1840—1841), p. 369.

⁸ Este greu de precizat cînd și-a început el investigațiile arheologice, amintim afirmația a lui Kogălniceanu privind preocupările istorice ale lui Al. Popovici fiind imprecisă. Între bogatele însemnări ale acestuia (*Note și date arheologice și istorice*, Bibl. Acad., Mss. rom. 291, 192 f.) este intercalată însă și o listă de cheltuieli din anii 1823—1836 (Ibidem, f. 28 v—33 v.) ceea ce ne permite să credem că preocupările sale arheologice au început oricum înainte de 1830, fiind anterioare deci acelor a lui Gh. Săulescu, care are însă meritul că le-a publicat.

Pe baza acestui material, el a redactat, mai întâi, o istorie a Daciei, rămasă neterminată⁹. Lucrarea este compusă din două părți. Prima se referă la „Perioada dintîi a Dachiei“, pînă la cucerirea romană. În această parte sînt utilizate și rezultatele cercetărilor personale¹⁰. Cealaltă parte, „Perioada a doua, de împărații Romii cari au stăpînit Dachia“ începe însă de la August și se termină la Titus, autorul intenționînd evident să continue expunerea, intenție care nu s-a mai realizat însă, iar lucrarea rămînînd în manuscris.

De altfel, strădaniile lui Alexandru Popovici au rămas de fel ne-fructificate pînă în 1839. Abia în acest an, la sugestia marelui ban Mihalache Ghica, cunoscut amator de antichități, el a publicat un articol privind istoria românilor între 257 și 593¹¹. Autorul acestuia își propune să aducă aici precizări asupra geografiei antice a răsăritului Europei și să întărească ideea continuității romane în Dacia, prin argumentarea ideii mai vechi a persistenței stăpînirii bizantine la nordul Dunării. Localizările și interpretările sale sînt însă, adesea, forțate¹², iar stilul acestui articol este prolix, ceea ce, de altfel, caracterizează și alte scrieri ale sale. Nu trebuie să uităm însă că, în momentul în care este scris articolul, problemele la care se referă erau departe de a fi bine cunoscute, ca și faptul că formația intelectuală a generației născute înainte de 1800 se realizase în condiții mult mai dificile decît a aceleia de mai tîrziu.

Conținutul acestor prime preocupări explică și cuprinsul pe care trebuia să-l aibă revista proiectată de Alexandru Popovici în același an, 1839, anunțată printr-un prospect reluat în mai multe publicații¹³. Titlul revistei, planificată să apară lunar, cu cîte patru coale, urma să fie „Dachia veche și nouă“. Tematica sa trebuia să se limiteze la perioada antică și la prima parte a perioadei medievale, avînd însă în vedere și istoria popoarelor și regiunilor din jurul Daciei.

Problemele pe care A. Popovici își propunea să le urmărească în paginile revistei sale sînt prezentate, în general, după criteriul cronicologic. Primele două puncte, anunțate de prospect, privesc geografia istorică a antichității. Mai tîrziu, A. Popovici își propunea să expună „Geografia cea veche a grecilor și romanilor, împreună cu arheologia ce pri-

⁹ Bibl. Acad., Mss. rom. 178, 51 f.

¹⁰ Mai ales în capitolul *Numire de cetăți ce au găsit Traian în Dacia* (*Ibidem*, f. 26—35). „M-am îndemnat, spune aici Al. Popovici, a arăta și locuri de cetăți care eu singur le-am dovedit în pămîntul acesta (*Ibidem*, f. 26). Acestui capitol urma să-i aducă unele completări, dovadă fiind cele două file goale înaintea capitolului următor.

¹¹ *Idei repezi*, „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, II (1839), p. 114—118, 121—125. Articolul are, la sfîrșit, precizarea că „va urma“, dar și numele autorului, ceea ce nu se obișnuiește în foile timpului.

¹² Astfel, vechea Dalmație ar trebui plasată în Bucovina, Histria în Transilvania etc.

¹³ „Albina românească“, X (1839), p. 123—125; „Curierul românesc“ X (1839), p. 231—232; „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, II (1839), p. 182—184. Prospectul a fost republicat ulterior în V.A. Urechia, *Istoria școalelor*, II, București, 1892, p. 142—143.

vește asupra acestor provincii“. Urma apoi să se dea denumirile antice și moderne ale orașelor și cetăților din aceste regiuni ¹⁴, „fără de a căror descriere năciodată istoria patriei noastre nu se poate alcătui, fiind încurcată de neajunsurile autorilor streini, cu care ne-au încolțat pînă acum“. Următoarele două puncte se referă la pătrunderea diferitelor popoare străine în Dacia, pînă în momentul cuceririi romane ¹⁵. Punctul al cincilea își propunea să precizeze „hotarale Daciei vechi și nouă în fieșcare sută de ani și ce au priceput geografii vechi sub nume de Schitia, Sarmatia, Dardania, Tracia, Mesia; după aceasta, Dacia lui Traian și Dacia lui Aurelian, Transalpina și cea dintre ripe Valeria, Iliria, Panonia, Galogrecia“, iar următorul era rezervat pentru „descrierea antichităților găsite pînă acum în provinciile acestea“, punct care trebuia să includă, probabil, publicarea mai ales a cercetărilor inginerului din Severin. Alte două puncte privesc istoria autohtonilor pînă în vremea lui Augustus și colonizarea romană ¹⁶. Punctul al nouălea „va urma înaintarea istoriei de la împăratul Traian necurmat pînă la venirea turcilor în Europa“. Ultimele două puncte se referă la creștinarea Daciei și evoluția ei religioasă ¹⁷, ca și la „starea cea politicească și militarască a romanilor“.

Toate aceste probleme urmau să fie tratate pe baza informațiilor oferite de „autorii cei mai clasici ai grecilor și romanilor“ în rîndul cărora sînt menționați Herodot, Strabon, Appian, Ptolemeu, Dio Cassius, Polibiu, Florus ș. a., folosiți, de altfel, de A. Popovici în diferite scrieri ale sale. Acesta considera că realizarea inițiativei sale va aduce un profit extrem de important cercetărilor istorice românești. După părerea sa, „nici un autor român (muntean — n. n.) sau moldovean n-au scris mai mult fără numai cît au găsit scris de vornicul Nestor Ureche ¹⁸, Miron Costin, prințul de Cantemir; pentru Țara Românească însă numai logofătul Greceanu, pe vremea lui Constantin Brîncoveanu și după dinșii — să observăm omiterea reprezentanților Școlii ardelene — s-au îndemnat nemți, unguri, italieni, franțuzi a scrie de provinciile aceste, fără

¹⁴ „Numirea orașelor și a cetăților după vremea lui Herodot din veacul persienilor, Galateenilor, Machedonenilor, Antioh-Cel-Mare, Mitridat, Pompeus, Augustus, Împăratul Traian și ale următorilor lui și cum s-au numit la acele timpuri și cum se numesc acum“, (V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 142).

¹⁵ „3. Descălecarea Galateenilor, Persienilor, Machedonilor, Romanilor și altor noroade într-aceste provincii; 4. Făptuirile lor pînă ce s-au românit, au eșit de aici, și au alcătuit nouă regate sau împărății“ (*Ibidem*).

¹⁶ „7. După aceasta se va scrie istoria Geților, Galateenilor, Schiților și a altor ghinte pînă la Augustus; 8. Coloniile aduse de romani, de la Augustus și pînă la despărțirea împărăției răsăritului de apus, adică a scaunului Romei și Constantinopolului“ (*Ibidem*, p. 142—143).

¹⁷ „Episcopatele alcătuite de Constantin Magnus în provinciile acestea. Patriarhia alcătuită de împăratul Iustinian. Soboarele ținute în provinciile acestea. Intrigile papilor de la Roma și întinderea lor. Traducerea sîntei Scripturi cu litere gotice în orașul Suceava. Traducerea cărților cu slove cirilice în monastirea Strihaia, lângă Motru, județul Mehedinți. Lățirea lor la Novgorod. Cuviosul Nestor este român și cu scris numai pentru Dacia ș.c.l.“ (*Ibidem*, p. 143).

¹⁸ Pînă la Xenopol, *Letopisețul* lui Grigore Ureche a fost atribuit de mulți istorici tatălui său Nestor.

a cerceta și a pătrunde ființa adevărului". În felul acesta ei nu au putut cunoaște importanța deosebită a teritoriului fostei Dacii, unde „a stat odată teatrul cel mare al întâmplărilor“, cu importante consecințe pentru Europa¹⁹. Prin materialele publicate în „Dachia veche și nouă“, considera Al. Popovici, „socotesc că vor fi îndemnați autorii altor staturi, ce au scris asupra acestor provincii, a-și îndrepta istoria patriei lor“²⁰. El pornea aici de la ideea, bine conturată în epocă, a necesității sublinierii rolului pe care românii l-au avut în istoria universală și a importanței pe care, în consecință, cunoașterea istoriei lor o are pentru înțelegerea generală a evoluției Europei²¹.

Scopurile inginerului moldovean din Turnu Severin sînt, astfel, deosebit de ambițioase. El urmărea ca, în paginile revistei sale, să rezolve întreaga noastră istorie pînă la sfîrșitul secolului al XIV-lea. Felul în care este anunțat cuprinsul „Dachiei vechi și noi“, de altfel, ne face să ne gîdim mai degrabă la o vastă lucrare de sinteză decît la o revistă²². Aceeași idee ne este sugerată și de faptul că Al. Popovici este nu numai inițiatorul publicației, ci urma să fie și singurul ei autor. Considerăm totuși că „Dachia veche și nouă“ trebuia să fie o revistă, chiar dacă, în condițiile menționate, ea nu putea avea decît o viabilitate limitată de epuizarea materialului documentar accesibil autorului și a problemelor anunțate. În acest sens pledează, mai întîi, denumirea, ce-i drept nu întru totul corectă, de „jurnal“ pe care o folosește Al. Popovici pentru proiectata sa revistă. Apoi, publicația sa urma să apară lunar, avînd deci o periodicitate fixă. Prezentarea cronologică a diferitelor probleme pe care trebuia să le abordeze nu trebuie să ne inducă în eroare; este evident că o asemenea ordonare a tematicii avea drept cauză necesitatea unei expuneri sistematice a ei. Că așa stau lucrurile o dovedește în mod limpede faptul că materialele anunțate pentru primele numere nu respectă în mod strict succesiunea prevăzută în prospect, prezentînd și un caracter fragmentar²³. Nu putea fi vorba deci de o lucrare de sinteză ci de o revistă, concluzie care se impune și mai clar dacă facem o comparație între prospectul „Dachiei vechi și noi“ și planul urmat de același autor în amintita *Istorie a Dachiei*, plan care pornește de la cu totul alte criterii.

¹⁹ „Aicea au stat odată teatrul cel mare al întâmplărilor, care au răsturnat păgînătatea, colosul Romei l-au dărăpănat, relighia creștinească s-au întemeet, s-au lățit și au alcătuit altele împărății în Europa“ (V. A. Urechia, *op. cit.*, II, p. 143).

²⁰ *Ibidem*.

²¹ V. Cristian, *Contribuția lui Nicolae Iorga la încadrarea istoriei românilor în istoria universală*, în vol. Nicolae Iorga. *Omul și opera*, volum îngrijit de N. Grigoraș și Gh. Buzatu, Iași, Editura Junimea, 1971, p. 42—44.

²² Vezi și G. Em. Marica, *Foaie pentru minte inimă și literatură*. Bibliografie analitică cu un studiu introductiv, București, Editura pentru literatură, 1969, p. 168.

²³ Al. Popovici precizează, în prospectul amintit, că „începutul se va face cu descrierea cetății Istrianopolis. După aceasta cu descrierea cetății Odusus sau Gerghina ș.a. (V. A. Urechia, *op. cit.*, II, p. 143).

Inițiativa lui Al. Popovici nu a putut fi însă materializată, deși proiectul a fost popularizat de principalele publicații ale vremii, iar strângerea abonamentelor era asigurată de una sau două persoane în București, Iași, Focșani, Craiova, Botoșani, Bucovina. Cifra de 500 de abonați, considerată strict necesară pentru asigurarea apariției revistei²⁴, nu a putut fi realizată. În afara faptului că, în sine, această cifră este destul de ridicată pentru acel timp, trebuie să mai avem în vedere, credem, cel puțin două elemente. Mai întâi, publicația era destinată numai Principatelor și avea în vedere numai realizările istoriografiei lor, ceea ce nu se putea bucura de o prea mare apreciere peste munți, într-un moment în care tendința unei prezentări unitare a istoriei românilor era bine conturată; ni se pare interesant de asemenea aici că, publicând prospectul, „Foaia pentru minte, inimă și literatură” nu-l însoțește de nici un comentariu, așa cum proceda, în mod obișnuit, în legătură cu alte publicații de istorie. Pe de altă parte, restrângerea la primele etape ale istoriei românilor a perioadei cronologice la care trebuia să se refere „Dachia veche și nouă” nu era de natură să stimuleze interesul publicului, venit deja în contact, prin lucrările lui D. Bojincă, Aaron Florian, M. Kogălniceanu, ca și ale altora, cu perioada cea mai interesantă a Evului mediu românesc, omisă în prospectul publicat de Al. Popovici. De altfel, nu trebuie să uităm nici faptul că numele acestuia nu putea fi cunoscut decât unui cerc restrâns de inițiați și cunoscuți, activitatea sa publicistică fiind foarte redusă, chiar amintitul articol, apărut cu puțin timp înaintea prospectului, neputând fi, datorită felului în care era întocmit, de natură să stimuleze abonamentele la proiectata revistă.

Nevoit să renunțe la inițiativa sa, Al. Popovici a mai făcut totuși câteva încercări de afirmare în domeniul disciplinei istorice. Mai întâi, el și-a oferit ajutorul lui Kogălniceanu, în momentul când acesta a început să publice „Arhiva Românească”. Într-o scrisoare din octombrie 1840, el făgăduia redactorului ei toate rezultatele muncii sale în cercetarea istoriei naționale. Această scrisoare, „oare singură așează multe adevăruri istorice” urma să fie publicată în tomul II al „Arhivei Românești”, împreună cu câteva articole ale lui Al. Popovici, articole despre care M. Kogălniceanu considera că „vor prefăce mai multe puncturi de căpetenie și în altele vor lumina mai multe fapte a istoriei noastre”²⁵. Aceste articole nu au mai apărut însă, din motive pe care nu le cunoaștem, dar care trebuie puse, probabil, în legătură cu împrejurările între-

²⁴ *Ibidem*, De altfel, și Al. Popovici arăta că revista va apare „de se vor aduna prenumerații ce la sfârșitul înștiințării se arată” (*Ibidem*, p. 142). Cifra de 500 de exemplare era, în general, considerată ca necesară pentru acoperirea cheltuielilor tiparului (Arh. St. Buc., Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Țara Românească, D. 1717/1845, f. 2).

²⁵ „Arhiva românească”, I (1840—1841), p. 369. Între altele, urmau a fi publicate „1. Șirul domnilor Țării Românești, din hrisoave scos, care se abate cu totul de la șirul pus de Enghel, și prin urmare și de d. F. Aaron, 2. Descrierea cetăților celor vechi din Moldova și Valahia, 3. Daturi istorice asupra mănăstirilor din Bucovina, 4. Soborurile ținutale și episcopatele care au stat înainte de împăratul Constantin și sub dînsul; ș.a.”. Dintre acestea s-a păstrat materialul referitor la

ruperii „Arhivei românești“, ca și cu rapida dezvoltare a istoriografiei noastre, ceea ce a făcut ca scrierile lui Al. Popovici să devină foarte curând complet depășite. De altfel, și manifestările sale publicistice ulterioare sînt puține și nu tocmai reușite. După ce, în 1840, este anunțat drept nou colaborator al „Curierului românesc“²⁶, unde însă nu are o activitate notabilă, iar în 1846 publică un articol într-o gazetă publicată în limba germană la București²⁷, primit însă cu rezerve²⁸, el are, în anul următor, o ultimă manifestare ce merită a fi consemnată. Intervenind într-o dispută dintre Filaret Scriban²⁹ și Ioan Maiorescu³⁰ referitoare la problema originii românilor, Al. Popovici lua apărarea primului³¹, atacînd, ca și acesta, punctele vulnerabile ale ideii latinității pure; abandonînd însă ideile sale anterioare, el ajungea la teza contrarie, aceea a unei origini curat dacice a românilor. Pentru a o argumenta, el face apel la un număr impresionant de surse. Modul cum ele sînt prezentate face însă ca în lucrarea sa să domnească o mare confuzie, iar interpretarea lor să fie adesea forțată. Inițial, el a trimis lucrarea spre publicare la „Foaia pentru minte, inimă și literatură“, scriindu-i lui Barițiu că „nimică nu doresc în lumea aceasta decît a vedea în patria mea unde sînt născut o Istorie adevărată, nebîntuită de amestecături străine“³². Cum însă ideile lui Barițiu erau cu totul contrarii, el nu s-a grăbit să publice lucrarea, a cărei restituire Al. Popovici a cerut-o peste cîteva luni³³. După apariția ei, redactorul „Foi pentru minte“ nu a considerat necesar să-i dea un răspuns mai amplu, mulțumindu-se să-și exprime nedumerirea asupra apariției unei astfel de scrieri, care „preste tot lăsa în urmă-și o impresie dureroasă“³⁴.

Acest din urmă episod dovedește că, spre mijlocul secolului trecut, preocupările istorice ale inginerului hotarnic fuseră cu mult depășite.

Minăstiri din Bucovina cu precizarea că este vorba de o prezentare „făcută după o cercetare la fața locului“ și purtînd data de 30 august 1840 (Bibl. Acad. Mss. rom. 1028, f. 387—396). Este probabil că, cu prilejul acestei călătorii Al. Popovici a luat contact cu Kogălniceanu.

²⁶ „Curierul românesc“, XI (1840), p. 72; „Dacia literară“, I (1840), p. 110.

²⁷ A. Popovich, *Über die Geographie der Griechen und Römer am Ister (den Donauprovinzen)*, „Bukarester Deutsche Zeitung“, II (1846), p. 77, 81—82, 85, 89, 93—94, 97. Acest articol fusese, probabil, destinat pentru „Dachia veche și nouă“

²⁸ *Ibidem*, p. 77, 83.

²⁹ O desviniure în cauza limbei noastre, „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, X (1847), p. 2—6. Primindu-l cu mai mult timp înaintea, Barițiu nu a publicat acest articol, care era nesemnlat, decît după ce a început să fie răspîdit în copii manuscrise.

³⁰ *Anti-schiaul, adică o înfruntare dată unui român, care voește a ne face schiazi sau sloveni*, „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, X (1847), p. 9—13, 17—21, 25—29, 33—37, 45. Articolul este semnat „Un român“ și datat Craiova, 30 decembrie 1845.

³¹ A. Popovici, *Dovezi literare pentru Țara Românească și Moldova că nu s-au numit Dacia și limba noastră n-au avut nici un amestec cu latina, o descriere repede asupra articulelor vestite prin foile literare a Transilvaniei de la nr. 1 până la nr. 6*, București, 1847.

³² Bibl. Acad., Mss. rom. 1004. f. 160.

³³ *Loc. cit.*, f. 170.

³⁴ „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, X (1847), p. 234—235.

Sub acest raport, situația sa este asemănătoare cu aceea a unor Gh. Asachi sau Gh. Săulescu, colegii săi de generație, rămași mult în urmă față de tendințele înnoitoare care se manifestă începând din jurul anului 1840. De altfel, deși anunțase și alte lucrări, Al. Popovici și-a înțat, practic, activitatea publicistică odată cu ultimul episod la care ne-am referit. El a murit, se pare, spre 1870³⁵, materialele sale ajungând la Cezar Bolliac și apoi la Al. Odobescu, care, după ce a publicat unele extrase³⁶, le-a donat, în 1878, Academiei Române.

Cariera istoriografică a lui Al. Popovici nu s-a realizat, astfel, pe măsura constantului său interes pentru trecutul național. Activitatea sa merită totuși să fie cunoscută, mai ales aceea de pînă la 1840, ea putînd să sublinieze, și prin acest exemplu, intensitatea preocupărilor pentru istoria națională din prima jumătate a secolului trecut și să ofere elemente suplimentare pentru întregirea tabloului lor de ansamblu. Un interes deosebit îl oferă preocupările arheologice ale inginerului moldovean din Severin; încă Cezar Bolliac considera că *Istoria Daciei* este „lucrare singură de felul său, singura [...] în care să se găsească o parte pronunțat arheologică” și publica cîteva din fragmentele sale cele mai originale³⁷. Mai ales însă, Al. Popovici rămîne autorul primului proiect al unei reviste românești de istorie. Este greu, firește, să judecăm valoarea acestei inițiative pe baza unui singur prospect și a unor date disperate pe care le posedăm despre autorul ei; ea rămîne totuși revelatoare pentru interesul de care se bucura istoria în epocă. Nu putem omite aici că proiectul său datează din 1839, la zece ani numai după ce presa devenise o permanentă a vieții noastre spirituale. Inițiativa lui Alexandru Popovici precede, astfel, apariția „Arhivei românești” și a „Magazinului istoric pentru Dacia”, dar, în același timp, prin nereușita ei, poate să sublinieze mai pregnant marile merite pe care le au redactorii primelor noastre reviste de istorie.

LE PREMIER PROJET D'UNE REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE

R é s u m é

Les prestigieux érudits roumains qui ont vécu dans le XIX-ème siècle ont fourni un travail persévérant pour la propagation de plusieurs connaissances sur le passé historique de notre pays.

³⁵ După cum rezultă dintr-o notiță publicată în „Trompeta Carpaților”, 12/24 noiembrie 1870.

³⁶ Ca anexă la *Relațiune despre localitățile semnalate prin anticuități în județiul Romanati*, „An. Acad. Rom.”, X (1877), sect. I, p. 215—218.

³⁷ A. Popovici, *Numire de orașe ce a găsit Traian în Dacia; Arătare și de locurile multor orașe în pămîntul Terreii Românești de care nici un istoric nu știe că stau aici și a căror nume de acum înainte au se cerceta?* „Trompeta Carpaților”, 12/24 noiembrie 1870.

Par leurs remarquables œuvres, Asachi, Kogălniceanu, A. T. Laurian, N. Balcesco, ont fait connaître le passé historique dans la société roumaine et à l'étranger.

La présente étude s'occupe d'un historien peu connu — le premier qui a essayé à écrire une revue historique — c'est Alexandru Popovitch, arpenteur, qui a eu des constantes préoccupations dans le domaine de l'histoire. C'est lui qui en 1839 a préconisé la publication de la revue „L'ancienne et la nouvelle Dacie“ (Dachia veche și nouă).

Le contenu de la revue qui devait sortir mensuellement est largement débattu dans le présent ouvrage. La revue devait s'occuper de l'histoire de Roumains du temps des Daces jusqu'à l'époque de l'auteur.

La revue n'est pas apparue mais son projet a été popularisé dans les publications de ce temps-là et il a servi comme base documentaire pour le présent ouvrage.